

06/05/2020

Fons d'identitat: com fer significativa la pràctica escolar en entorns d'exclusió social

Les estratègies de recerca-acció, basades en els Fons de Coneixement (FdC) i els Fons d'Identitat (Fdl), s'orienten a la construcció d'una escola inclusiva mitjançant la connexió de l'esfera familiar i comunitària amb l'escolar, propiciant l'aprenentatge significatiu en entorns on el fracàs i l'abandonament escolar són endèmics. Dos equips de la UAB i la UdG mantenen un projecte conjunt que, al mateix temps que desenvolupa la recerca en aquest camp, promou la implicació de la comunitat universitària en el canvi social i educatiu en col·laboració amb les administracions locals i les escoles, i mobilitzant l'alumnat universitari en programes d'Aprenentatge Servei (ApS).

L'abandonament escolar abans de la finalització dels estudis obligatoris de secundària se situa al nostre país al voltant del 18%. Aquest percentatge no es reparteix, ni de bon tros, de manera regular entre les classes socials, i té una especial incidència quan convergeixen tres factors: entorn social en risc d'exclusió, pertinença a una minoria ètnica i segregació escolar. Quan es

dona aquest encreuament, es posa a prova el potencial inclusiu de l'escola en dues dimensions: establir continuïtats (o enderrocar fronteres) entre les seves pràctiques, valors i expectatives i les de les famílies, i dotar de sentit per a aquests alumnes en la seva pràctica quotidiana.

La discontinuïtat es produeix en tant que les pràctiques comunitàries i familiars són deslegitimades *de facto* com a contextos educatius en contrast amb una pràctica escolar saturada de valors implícits propis de la cultura hegemònica. Davant d'això, legitimar les pràctiques comunitàries i familiars com a contextos d'aprenentatge dels alumnes de l'escola és la principal meta de l'estratègia d'investigació-acció de Fons de Coneixement (FdC), per la qual a través de la col·laboració entre universitat, escoles i famílies, s'identifiquen els coneixements subjacents en tota pràctica familiar per al seu reconeixement i connexió amb les pràctiques curriculars a l'escola. Originada en la Universitat d'Arizona i principalment orientada per a la inclusió de la població de cultura no hegemònica, aquesta estratègia s'ha adaptat i desenvolupat al nostre país pel Grup de Recerca en Cultura i Educació de la Universitat de Girona (UdG).

D'altra banda, les comunitats de pràctiques educatives (conegudes també com a *Cinquena Dimensió*) posen en contacte estudiants universitaris i alumnes de primària o secundària en tasques col·laboratives per tal de donar sentit a l'experiència d'aprenentatge a la "zona de desenvolupament pròxim" dels aprenents. Aquestes comunitats van sorgir a la Universitat de Califòrnia com una estructura de col·laboració entre universitat i comunitat, constituint-se com un model de compromís social de la universitat. Aquest ha estat el model del Projecte *Shere Rom*, programa d'investigació-acció de el Grup de Recerca en Desenvolupament Humà, Intervenció Social i Interculturalitat (DEHISI), orientat a la inclusió educativa de l'alumnat de grups socials minoritzats i en risc d'exclusió social. Aquest projecte, iniciat el 1998, va suposar una experiència pionera d'Aprenentatge-Servei a la UAB (Lalueza, Sánchez-Busqués i García-Romero, 2019; Lalueza, Sánchez-Busqués i Padrós, 2016).

En continuïtat amb aquestes línies d'investigació, els dos equips estan desenvolupant un projecte fonamentat en els Fons d'Identitat (FId), conjunt de "recursos històricament acumulats, culturalment desenvolupats i socialment distribuïts" (Esteban-Guitart i Moll, 2014) que prenen significat i formen part de com una persona es comprèn i es construeix. Aquests recursos es manifesten a través d'espais geogràfics (llocs, països), pràctiques identitàries (activitats significatives), fons culturals (religió, grup cultural o altres categories socials), fons socials (amistats, parents, animals) i fons institucionals (família, església, escola). Mitjançant activitats i estratègies narratives lingüístiques, plàstiques o digitals, l'alumnat indaga en el seu propi món, promovent una autoreflexió sobre qui són i quins elements són els més significatius per a si mateixos.

Els FId possibiliten una perspectiva de justícia social pedagògica per construir propostes crítiques i transformadores que problematitzin les narratives escolars hegemòniques i generin espais per a la producció de narratives que posin en valor les experiències i sabers de les aprenents (Esteban-Guitart, Lalueza, Zhang-Yu i Llopart, 2019).

Aquest projecte suposa la creació d'una xarxa internacional l'impuls de la qual recau en les universitats catalanes. A Barcelona, aquesta experiència es desenvolupa sota la cobertura de la col·laboració entre l'Ajuntament de Barcelona i la UAB a la zona d'acció prioritària de la franja Besòs. Així, al mateix temps que investigació, és una intervenció social real. Però és, a més, una plataforma docent basada en l'Aprenentatge Servei (ApS), per la qual estudiants de la UAB

col·laboren amb professorat i alumnat de secundària en la identificació de fons d'identitat d'aquests últims, amb la finalitat d'establir un procés d'orientació educativa que vinculi el projecte educatiu i les expectatives de futur dels escolars amb la seva experiència familiar i comunitària. Si bé a l'inici de les activitats, estudiants universitaris i alumnes de secundària es troben davant d'una activitat preestablerta pels investigadors, al llarg del curs els primers van prenent el control del disseny i l'execució de la mateixa.

D'aquesta manera, l'aprenentatge basat en problemes (ABP) i l'Aprenentatge Servei (ApS) es combinen en aquesta experiència docent, d'intervenció social i d'investigació-acció. Aquesta acció correspon a un model d'*Universitat Compromesa*, i s'inscriu en l'estratègia de promoció que la UAB està donant a l'Aprenentatge Servei (veure <http://pagines.uab.cat/aps>).

José Luis Lalueza, David Garcia-Romero, Cristina Zhang-Yu, Sarai García-Díaz, Silvia Camps-Orfila, Marta Padrós, i Carolayn Marín-Suazo

Grup de Recerca en Desenvolupament Humà, Intervenció Social i Interculturalitat (DEHISI)
Departament de Psicologia Bàsica, Evolutiva i de l'Educació.
<http://grupsderecerca.uab.cat/dehisi>
dehisi@uab.cat

Referències

Esteban-Guitart, M., Lalueza, J.L., Zhang-Yu, C., & Llopart, M. (2019). **Sustaining Students' Cultures and Identities. A Qualitative Study Based on the Funds of Knowledge and Identity Approaches.** *Sustainability*, 11(12), 3400. <https://doi.org/10.3390/su11123400>

Esteban-Guitart, M. & Moll, L.C. (2014). **Funds of Identity: a new concept based on the Funds of Knowledge approach.** *Culture & Psychology*, 20(1), 31-48.

Lalueza, J.L., Sánchez-Busqués, S., & García-Romero, D. (2019). **Following the trail of the 5th Dimension: University-community partnership to design educational environments.** *Mind, Culture & Activity* <https://doi.org/10.1080/10749039.2019.1611859>

Lalueza, J.L., Sánchez-Busqués, S., & Padrós, M. (2016). **Creando vínculos entre Universidad y Comunidad: el proyecto Shere Rom, una experiencia de aprendizaje servicio en la Facultad de Psicología de la Universitat Autònoma de Barcelona.** *RIDAS. Revista Iberoamericana de Aprendizaje Servicio*, 2, 33-69

[View low-bandwidth version](#)